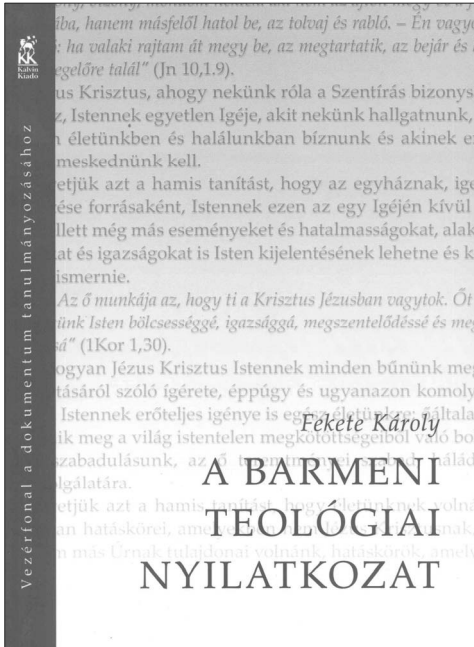

Bibliopolium

Fekete Károly: *A Barmeni Teológiai Nyilatkozat.
Vezérfonal a dokumentum tanulmányozásához.*

Kálvin Kiadó, Budapest 2009. 163. old., ISBN 978 963 558 145 0.

Fekete Károly könyve, amint azt az ajánló előszavában Bölskei Gusztáv, a Zsinat lelkészi elnöke megjegyzi, *hálaadó adósságtörlesztés*, mellyel egyházunk teológiai nyilvánossága egy régi adósságát törleszti annak a hagyománynak a képviselői irányába, akik hosszú ideig egy olyan tartást adtak református egyházunknak, mely a legnehezebb időkben is segített megtartani és megújítani a teológiai gondolkodást. Mi sem mutatja ezt jobban, mint az a kettősség, hogy egyrészt a szerző a munkát néhai Török István professzor úr tanításaiért való hálával ajánlja, míg másfelől maga a Barmeni Nyilatko-

zat a neves debreceni teológus fordításában olvasható a kötetben. Mindemellett a kötet tartalmaz olyan értékes és a kortársak számára történelmi jelentőségű dokumentumot is, mint az 1955-ben keletkezett hitvalló nyilatkozat, melynek szerzői a Barmeni Teológiai Nyilatkozat tartalmából ihletődtek saját hitvalló nyilatkozatuk megfogalmazásakor. Ugyancsak a kötet részét képezi a Debreceni Református Kollégium mártír diákjáról, ifj. Varga Zsigmondról szóló történeti megemlékezés, melyből a fiatal hitvalló teológus mártíromságának története rajzolódik ki klasszikus tragédiák nagyságát elevenítve fel. A kötetbe foglalt írások arra mutatnak rá, hogy a Barmeni Teológiai Nyilatkozat megszületése után még nagyon hosszú ideig segítette, s talán napjainkban is segíti a teológiai tájékozódást olyan teológiai és politikai határhelyzetekben, melyek éles és világos különbségtételt követelnek meg.

Fekete Károly bevallott célja az, hogy közelebb hozza teológusokhoz és gyülekezeti tagokhoz az egykor megfogalmazott teológiai gondolatok igazságértékét. Ő maga ezzel kapcsolatban a volt keletnémet teológust, a keletnémet teológiai gondolkodás vezéregyéniségét, Wolf Krötktét idézi, aki szerint „a Barmeni Teológiai Nyilatkozat nem teológiai halotti bizonyítvány, hanem olyan irat, amely ma is mércét állít az egyház elé.” Krötke tudja miről beszél, hiszen a keletnémet sajátos helyzetben a hitvalló egyházi lét,

amint azt a berlini „Sprachenkonvikt” teológiai főiskola sajátos szellemi ellenállóműhelyként való működése is példázta, a Barmeni Hitvalló Nyilatkozat a hitvalló egyház életének gerincét képezte a valószínű létező szocializmus időszakában is. Ha nem légüres térben keletkeztek a Barmeni Tételek, úgy alkalmazásuk is konkrét, nagyon is konkrét helyállást és döntést kíván. A szerző így vall erről a bevezetőben: *Meggyőződésem, hogy ma sem hagyhat nyugodni minket ez a fél tucat tétel.* (11. old.)

A Hitvallás megismerésében a szerző a klasszikus rendszeres teológiák, s az óprotestáns ortodoxia mára szinte elfelejtett módszerét alkalmazva strukturális megközelítést ad, hogy aztán az egyes tételek teológiai mondanivalóját a lehető legvilágosabban bontsa ki. A könyv szerkezet szerint egy történelmi kitekintéssel kezd, amelyben világossá válnak azon politikai, társadalmi körülmények, amelyek a Barmeni Hitvalló Nyilatkozat megfogalmazását szükségessé, sőt egyenesen elengedhetlenné tették. Egyáltalán nem természetes ma már ezen körülmények ismerete, még a teológiai hallgatók esetében sem, így biztos vagyok abban, hogy a szerző alapos és tudományos igényű, de ugyanakkor kellően tömör bevezetése nyereséggel olvasható mindenki számára, legyen a cél az ismeretek felelevenítése vagy az egyháztörténeti helyzet megismerése. Ezt követi magának a nyilatkozatnak a szövege, melyet a szerző Dr. Török István fordításában közöl, megjegyezve azt, hogy az 1954-ben készült fordítás a maga korában nem jelenhetett meg. Nyilvánvaló, lehetne más fordítást is közölni, hiszen a közelmúltban jelent meg pl. Juhász Tamás kolozsvári teológiai professzor fordítása, de a szerzői szándék ez esetben világos: a saját hagyományok előtt való tisztelgés egyben a barthi teológiai örökséget, s ilyenformán a Barmeni Nyilatkozat örökségét is kreatívan és bát-

ran továbbvivő Török István emléke és megalkuvást nem tűrő teológiai gerincesége előtt való tisztelgés is egyben. A Nyilatkozat szövegét követi az egyes tételek felépítését magyarázó didaktikai jellegű rész, majd a Nyilatkozat egészének szerkezetét ismerteti a szerző, hogy aztán az egyes tételek tartalmának részletes ismertetésére térjen rá. A munka utolsó részében a Barmeni Teológiai Nyilatkozat magyarországi recepciójának címszava alatt közli a fentebb említett teológiai nyilatkozatot és az ifj. Varga Zsigmondról való megemlékezést.

A könyvben a szerző világosan és rendszerezetten tár eléink olyan ismereteket, amelyek nélkül nem volna érthető a hitvallás szerkezete és felépítése. Csak üdvözölni lehet ebben az értelemben, hogy az érdeklődő olvasó egy helyen megtalálhatja a hitvallás klasszikus funkcióinak felsorolását, illetőleg az egyes tételek világos szerkezeti felépítésében beazonosítható módon követheti a klasszikus hitvallási rend az igei alapvetés, az affirmatio és a damnatio szintjeit. Fontos az is, hogy olyan, mára méltatlanul elfelejtett teológus is szóhoz jut a kérdés kapcsán, mint Rózsai Tivadar, aki a hitvallást, mint olyant, „tiltakozó bizonyágtételnek” tekintette, melyben az egyház a maga hitét fogalmazza meg a tévtanítók állításaival szemben. (36. old.) A szerző külön is kiemeli azt, ami a hitvallás szerzői számára is alapvető dolog volt, hogy ti. minden teológiai kitételnek etikai vonatkozása is van. (37. old.)

Az egyes tantételek megfogalmazásának értelmezése kapcsán a szerző minden esetben a Hitvallás adott szerkezetét követi, s aktualizáló meglátásai a következőkben kapnak helyet. Ezek a következtetések a maguk rendjén összefoglalva és aktualizálva tartalmazzák az egyes tételek teológiailag releváns, s a ma számára különösen is üzenetet hordozó gondolatait. A bevezetőben megfogalmazott gon-

dolat, hogy a hitvallás az elaludni készülő teológiai lelkiismeretet éleszti kitételével, a magyarázatok minden következtetésében nyomon követhető. A szerző meggyőződése, hogy ugyanis szükség, égető szükség van a világos teológiai látásra, a könyv minden egyes sorában tetten érhető. Az aktualizáló következtetések sokszínű és sokrétű anyagából csak egy, szubjektíven kiválasztottat idéznék, kissé kedvcsinálóként is: „Vigyáznunk kell, hogy a korszellem ne torzítsa el az egyház igehirdetését, az egyházi struktúrákat. Ezért az aktuális veszélyek számbavétele szükséges, amelyek kritikátlan alkalmazkodásra készítetik az egyházat.” (122. old.)

Fekete Károly könyvének nagy érdeme, hogy a Barmeni Teológiai Nyilatkozat eredeti tartalmának felidézésével és a szöveg kiadásával teológiai kérdésfelvetésre ösztönöz annak kapcsán, mit is jelent ma a status confessionis, s hogyan lehetne ma aktuálisan megfogalmazni a mai teológiai tanítást. A Barmeni Nyilatkozat nem önmagában vett feltétlen érték, hanem éppen megfogalmazása, illetőleg a sajátos teológiai látás gyakorlása teszi azt ma is értékévé számunkra – ezért érdemes Fekete Károly könyvét alaposan tanulmányozni. Barth szerint a jó teológiának együttgondolkodásra, továbbgondolásra és önálló gondolkodásra kell készíteni, ebben az értelemben Barmen egy ilyen teológiai

gondolkodás paradigmája, de egyben memento is a ma számára.

Fekete Károly alaposan dokumentálja állításait, széleskörű szakirodalmat dolgoz fel, beleértve a barthi teológiát következetesen annak etikai vonatkozásaival megalkuvás nélkül képviselő, s egyebekben a 2010-es évi Karl Barth-díjat elnyerő, de magyar területen kevésbé ismert Georg Hunsinger téziseit is. A könyv a Kálvin Kiadó megújult kínálatának megfelelően visszafogott elegáns külővel, jól használható és áttekinthető tördeléssel, az olvasó számára kényelmes formátumban jelent meg. A recenzens csak sajnálni tudja, hogy a Kiadó nem követi a magyar szakirodalomban is lassanként meghonosodó szokást, miszerint a tartalomjegyzéknek a könyv elején van a helye, amint az a formai döntés is sajnálatosan megnehezíti a könyv használhatóságát, hogy a jegyzetek az egész mű legvégén kapnak helyet. Ez a döntés, bár minden bizonynyal védhető a hagyományok alapján, de az olvasók számára jelentősen megnehezíti egy-egy érdekesebb utalás forrásának azonnali visszakeresését.

Fekete Károly úttörő feladatra vállalkozott, s műve éppen ezért a gondolkodó és gondolkodtató teológusok számára jó haszonnal forgatható olvasmány.

Ferencz Árpád

Rona Goffen (ed.): *Masaccio's Trinity*.

Cambridge University Press, Cambridge, 1998. 178 old., 30 illusztráció.

A Masterpieces of Western Painting (A nyugati festészet remekművei) sorozatban jelent meg a Rona Goffen által szerkesztett angol nyelvű könyv. Ennek kiinduló témája Masaccio, a 15. századi híres itáliai festő *Szentháromság* című freskója, melyet 1427-ben festett meg Firenzében. E témát tagláló könyv terjedelme nem túl nagy, csupán 178 oldal szól arról, hogy miért is olyan

különleges ez az alkotás a reneszánsz stílusirányzat kezdetén, és hogyan forradalmasította a festészetet.

Rona Goffen az itáliai reneszánszot tanulmányozó művészettörténészek egyike, ki a 20. században – a témában hozott újításaival és számos könyvével – bekerült a legnagyobbak sorába. 1986-ban megjelent tanulmánya, „Vallásosság és pártfogás